

ZULFIYA IJODINING TA'LIM-TARBIYA JARAYONIDAGI O'RNI
VA UNING ASARLARIDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI

Ibrohimova D.I.

Toshkent, O'zbekiston

Annotatsiya: Zulfiya ijodi o'zining badiiy yuksakligi va ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni targ'ib qilishdagi ahamiyati bilan ajralib turadi. Shoiraning she'rlari, ayniqsa, yoshlarning tarbiyasida katta rol o'ynaydi. Uning asarlari orqali Vatanparvarlik, ma'naviy tarbiya, mehnatsevarlik va axloqiy fazilatlar kabi muhim qadriyatlar yoshlar qalbiga singdiriladi. Zulfiya ijodi, shuningdek, badiiy didni shakllantirishda, estetik his-tuyg'ularni rivojlantirishda ham muhim ahamiyatga ega. Uning she'rlari o'quvchilarga go'zallikni qadrlash, hayotning muhim qadriyatlarini anglashni o'rgatadi. Zulfiya asarlarini o'rganish nafaqat badiiy rivojlanishga, balki jamiyatga foydali, mas'uliyatli insonlar bo'lishga ham yordam beradi. Ushbu maqolada Zulfiya ijodining ta'lim-tarbiya jarayonidagi o'rni va uning yoshlarni tarbiyalashdagi ahamiyati keng yoritilgan.

Kalit so'zlar: Zulfiya, she'r, ta'lim-tarbiya, Vatanparvarlik, ma'naviy tarbiya, axloqiy fazilatlar, mehnatsevarlik, badiiy did, estetik tarbiya, oilaviy qadriyatlar, yoshlarni tarbiyalash, adabiyot, axloqiy saboqlar, shoiraning asarlari, badiiy yuksaklik, milliy qadriyatlar.

O'zbek xalqining sevimli shoirasi, taniqli jamoat arbobi Zulfiya Isroilova 1915 yil 1 mart kuni Toshkentda hunarmand oilasida tug'ilgan. Shoira xotin-qizlar bilim yurtida o'qigan vaqtlaridayoq (1931—1934) adabiy to'garaklarda she'rlar mashq qila boshladi. 1935—1938 yillarda O'zbekiston Fanlar akademiyasining Til va adabiyot instituti aspiranturasida tahsil oldi. So'ngra 1938—1948 yillarda Bolalar nashriyatida muharrir, O'zbekiston Dav-lat nashriyatida bo'lim boshlig'i, 1950—1953 yillarda esa «O'zbekiston xotin-qizlari» («Saodat») jurnalida bo'lim boshlig'i. 1953—1980 yillarda esa bosh muharrir bo'lib ishladi. Atigi 17 yoshida yozgan "Hayot varaqlari" (1932) ilk she'rlar to'plami bilan Zulfiya Oydin, Muzayyana Alaviya, Xosiyat Tillaxonovalar kabi taniqli shoirlar qatoriga qo'shildi. Uning ijodiy yo'lida o'zbek va rus mumtoz adabiyoti, xalq og'zaki ijodiyoti va jahon adabiyoti namunalari beqiyos ta'sir ko'rsatdi.

Zulfiyaning "She'rlar" va "Qizlar qo'shig'i" (1938) kabi dastlabki asarlarida Vatan muhabbati, dala va cho'llarda mehnat qiluvchi paxtakorlar, mexanik va traktorchi qizlarning hayotining jonli tasvirlari aks etdi. Shu bilan birga, bu asarlar uning she'riyat sirlarini o'rganish jarayonini ham gavdalantirdi. Urush yillari Zulfiyaning ijodida yangi bir bosqich bo'ldi. "Uni Farhod der edilar" (1943), "Hijron

kunlarida" (1944) kabi to'plamlar uning peshqadam shoirlar safiga qo'shilganligini yaqqol ko'rsatdi. Ushbu asarlardagi she'rlar vatanga muhabbat, dushmanlarga nafrat va g'alabaga ishonch ruhida yozilganligi bilan ajralib turardi. "Mening Vatanim", "Qo'limda qurolu ustimda shinel", "Bizni kut" kabi umid baxsh etuvchi she'rlari urush davri o'zbek she'riyatining jangovar ruhini ifodalovchi noyob namunalar sirasiga kirdi. Urushdan keyingi davrda Zulfiya "Dalada bir kun" (1948), "Tong qo'shig'i" (1953) kabi she'rlar to'plamlarini, shuningdek, "Men tongni kuylayman", "Yuragimga yaqin kishilar" (1958), "Kuylarim sizga" (1965) kabi asarlarini yaratdi. Uning she'rlarida Vatan madhi, fidokorona mehnat qiluvchilar hayoti ulug'lanadi. "So'roqlaydi shoirni she'rim" (1960), "Oydin" (1953), "Quyoshli qalam" (1967) kabi ocherk va dostonlari esa H. Hakimzoda, Oybek, Oydin, Hamid Olimjon kabi buyuk adiblarning xotiralariga bag'ishlandi.

Zulfiya, bundan tashqari, Hamid Olimjonning "Semurg'", "Zaynab va Omon" dostonlari asosida pesa va opera librettosini ham yaratdi. "Uylar", "Shalola" kabi she'riy majmualari uchun Hamza nomidagi Respublika Davlat mukofotiga sazovor bo'lgan Zulfiya, hind mavzuidagi she'rlari uchun Javoharlal Neru nomidagi xalqaro mukofotni, tinchlik va do'stlikni tarannum etuvchi asarlari hamda taraqqiyparvar Osiyo va Afrika yozuvchilari harakatidagi faol ishtiroki uchun esa xalqaro "Nilufar" mukofotiga loyiq topildi.

Hindiston, Yugoslaviya, Shri Lanka, Misr, Birma, Avstriya kabi ko'plab mamlakatlarda bo'lgan Zulfiya 1956 yilda Dehlida bo'lib o'tgan Osiyo va Afrika yozuvchilarining birinchi konferentsiyasida ishtirok etib, mashhur "Mushoira" (1958) asarini yaratdi. Uning she'rlari rus, ingliz, nemis, hind, bolgar, xitoy, arab, fors va boshqa tillarga tarjima qilingan. Zulfiya, shuningdek, Nekrasov, Lermontov, V. Inber, Lesya Ukrainka, Edi Ognetsvet, M. Dilboziy, Amrita Pritam kabi adiblarning asarlarini o'zbek tiliga mohirlik bilan tarjima qildi. Zulfiya Isroilovanning boy ijodiy merosi o'zbek adabiyoti tarixida o'chmas iz qoldirdi.

Zulfiya Isroilova o'zining go'zal she'rlari, samimiy nasriy asarlari va chuqur ma'no kasb etuvchi ijodi orqali butun bir avlodni ilhomlantirgan shoiradir. Uning she'rlari ko'ngildagi nozik hislarni uyg'otib, inson qalbini hayotning go'zalligini anglashga chorlaydi. Zulfiya ijodida insonparvarlik va milliy qadriyatlar, zamonaviylik va an'anaviylik o'zaro uyg'unlashgan bo'lib, bu xususiyatlar uni nafaqat adabiyot olamida, balki ta'lim-tarbiya jarayonida ham betakror mavqega ega qiladi. Shoiraning asarlari nafaqat o'zbek adabiyotining rivojiga, balki yosh avlodni tarbiyalashga katta hissa qo'shgan. Uning asarlari, shuningdek, jamiyatdagi o'zgarishlarga va yoshlarning ma'naviy yuksalishiga ta'sir o'tkazishga qodir.

Zulfiya she'riyatining ta'lim-tarbiya jarayonidagi ahamiyati shundaki, uning asarlari nafaqat badiiy yuksaklik, balki zamonaviy tarbiya jarayonida muhim ahamiyatga ega qadriyatlarni o'z ichiga olgan. Shoira she'rlari bolalar va o'smirlar

qalbini nozik his-tuyg'ular bilan boyitadi. Uning asarlarida insonning ichki dunyosiga e'tibor qaratilib, oila, vatan va do'stlik kabi mavzular chuqur ochib berilgan. Ayniqsa, Zulfiya ijodidagi quyidagi jihatlar ta'lim jarayonida alohida ahamiyatga ega:

Vatanparvarlik tarbiyasi Zulfiya ijodida Vatanparvarlik mavzusi markaziy o'rin tutadi. Shoiraning "Vatan", "Bahor keldi seni so'roqlab" kabi she'rlari yoshlarning qalbida ona yurtga mehr va sadoqat urug'larini sochadi. Zulfiya she'rlaridagi samimiyat va ulug'vorlik yoshlarni vataniga bo'lgan sadoqatga chorlaydi. Uning "O'zbekistonim" kabi she'rlari orqali Vatan tuprog'ining qadr-qimmatini ulug'lash nafaqat yoshlarni, balki keng jamiyatni ham Vatan sevgisi va yurtparvarlik g'oyalariga yetaklaydi. Shoiraning har bir satrida yurtga bo'lgan mehr-muhabbatni shunchalik samimiy va chuqur tasvirlaganki, bu she'rlarni o'qigan har bir kishi ulug'vor tuyg'ular og'ushida qoladi. Zulfiya she'rlarida, ayniqsa, o'z xalqining o'ziga xos milliy qadriyatlarini ulug'lash, uning mustaqilligini, milliy madaniyatini, tarixini hurmat qilish kabi g'oyalar chuqur ifodalangan.

Ma'naviy tarbiya Zulfiya she'rlarida insoniylik, mehr-oqibat, vafo va halollik kabi ezgu fazilatlar go'zal timsollarda aks ettiriladi. Shoiraning "Ona" kabi she'rlari insoniyatning muqaddas qadriyatlariga ehtirom ko'rsatadi. Zulfiya ijodida ma'naviyatni shakllantirishga katta ahamiyat berilgan, uning she'rlarida insonning ruhiy yetukligi va axloqiy qadriyatlarni qadrlash ahamiyati yuksak badiiy shaklda ochib berilgan. Ayniqsa, shoiraning asarlarida oilaning roli, uning jamiyatdagi o'rni, o'zaro hurmat va mehr-muhabbatni targ'ib qilish ta'lim-tarbiya jarayonida katta ahamiyatga ega. Zulfiya ijodi zamonaviy jamiyat uchun ham dolzarb bo'lib, uning she'rlarida insonning ruhiy yetukligi va axloqiy qadriyatlarni qadrlash ahamiyati yuksak badiiy shaklda ochib berilgan. Bu asarlar o'quvchilarga nafaqat axloqiy saboqlarni o'rgatadi, balki jamiyat oldidagi mas'uliyatni chuqur anglashga yordam beradi.

Badiiy didni shakllantirish Shoiraning tabiat manzaralari, inson ruhiyati va jamiyatdagi nozik jihatlarni tasvirlashdagi badiiy mahorati yoshlarning estetik didini rivojlantirishda katta ahamiyatga ega. Zulfiya she'rlaridagi nozik va jonli tasvirlar o'quvchilarning tasavvurini boyitadi, ularga go'zallikni his qilishni o'rgatadi. Ayniqsa, uning bahor, bog' va ko'klamni tasvirlagan satrlari har bir inson qalbida tabiatga mehr uyg'otadi. Zulfiya ijodi orqali yoshlar o'zlarining estetik hislarini boyitibgina qolmay, balki hayotdagi turli hodisalarga ijobiy va badiiy yondashishni o'rganadilar. Bu, o'z navbatida, ularning nafaqat adabiyotga, balki boshqa san'at turlariga ham qiziqishlarini kuchaytiradi. Shoiraning tabiat tasvirlariga bo'lgan nozik yondashuvi yoshlarni nafaqat go'zallikni qadrlashga, balki uning jamiyatdagi ahamiyatini tushunishga ham undaydi.

Insoniy qadriyatlar targ'iboti Zulfiya ijodida inson hayoti, mehnatning qadri va sevgi-muhabbatning ulug'vorligi badiiy obrazlarda yoritilgan. Shoiraning bu mavzulardagi she'rlari yoshlarga ma'naviy oziq bo'lib, ularda mas'uliyat va har bir ishni ehtirom bilan bajarish hissini uyg'otadi. Masalan, "Mehnat" kabi she'rlar

yoshlarda hayotning asosiy tamoyillaridan biri bo'lgan mehnatsevarlikni tarbiyalaydi. Shoiraning insoniy munosabatlarga bag'ishlangan asarlari nafaqat yoshlarda mas'uliyat va halollik kabi xususiyatlarni shakllantiradi, balki ularni jamiyat bilan uyg'unlashishga undaydi. Zulfiya ijodi orqali yoshlar o'zlariga ishonch va ulug'vorlik hissini his etadilar. Uning asarlari yoshlarni mehnat va mehrga bo'lgan ehtiromni, oilaga bo'lgan muhabbatni rivojlantirishga yordam beradi.

Zulfiya ijodining tarbiya jarayonidagi roli Zulfiya asarlaridan tarbiya jarayonida foydalanish orqali bolalarda insoniylik, mas'uliyat va mehnatsevarlik kabi fazilatlarni shakllantirish mumkin. Quyidagi jihatlar bunga misol bo'la oladi:

O'quvchilarni muloqotga o'rgatish

Zulfiya she'rlaridagi samimiy ohang va go'zal tuyg'ular bolalarda bir-biriga mehribonlik va hurmatni rivojlantirishda katta yordam beradi. Uning oilaviy rishtalar va insoniy munosabatlarni tasvirlagan she'rlari yoshlarni hamjihatlikka va ezgu so'zlarga o'rgatadi. Zulfiya ijodining samimiyligi va insoniylikka bo'lgan yondashuvi ta'lim-tarbiya jarayonida o'quvchilarga yaxshi va yomonni ajratish, jamiyatda bir-biriga hurmat ko'rsatish va bir-birini tushunish muhimligini tushuntiradi.

Axloqiy fazilatlarni shakllantirish

Shoiraning hayot haqiqatlari haqida yozgan she'rlari yoshlar axloqiy qoidalarni chuqurroq anglashlariga yordam beradi. Bu she'rlar orqali bolalar o'z harakatlariga nazar tashlaydi, yaxshi va yomonni farqlashni o'rganadi. Zulfiya asarlari yoshlarda nafaqat axloqiy saboqlarni o'rgatadi, balki jamiyat oldidagi mas'uliyatni chuqur anglashga yordam beradi.

Ijodkorlikka undash

Zulfiya ijodi yoshlarga nafaqat she'riyatni sevishni, balki o'z hissiyotlarini badiiy tilda ifodalashni ham o'rgatadi. Uning she'rlari yoshlarga o'z iste'dodlarini kashf qilish va rivojlantirish imkonini beradi. Shoira asarlaridan ilhomlanib, o'quvchilar o'zlarining she'rlarini yozishga rag'batlantiriladi. Bu usul yoshlarda badiiy tilda fikr yuritish va o'z his-tuyg'ularini ifodalash qobiliyatini rivojlantiradi.

Zulfiya asarlarini o'rganishning afzalliklari

Zulfiya she'rlaridan foydalanishning asosiy afzalliklaridan biri shundaki, uning asarlarida jamiyatdagi eng muhim qadriyatlar, mas'uliyat, mehr-oqibat va Vatan sevgisi kabi g'oyalar chuqur aks etgan. Shoira asarlari yoshlarni faqat adabiyotga emas, balki jamiyatga foydali, ma'naviy jihatdan yetuk insonlar bo'lishga ham undaydi. Zulfiya ijodini o'rganish yoshlarni nafaqat badiiy va estetik jihatdan boyitadi, balki ular hayotga yuksak axloqiy qadriyatlar bilan qarashni o'rganadilar.

Xulosa

Zulfiya ijodi nafaqat badiiy yuksaklikka, balki ma'naviy va axloqiy fazilatlarni shakllantirishga ham katta hissa qo'shgan. Uning she'rlaridagi samimiyat va go'zallik yoshlarni yaxshilikka va odamiylikka undaydi. Zulfiya ijodi ta'lim-tarbiya jarayonida

katta ahamiyatga ega bo‘lib, uning asarlari nafaqat badiiy, balki ma'naviy o‘shish uchun ham beqiyos ahamiyatga ega. Shoiraning asarlari bolalarda o‘z vataniga bo‘lgan mehri, oilaviy qadriyatlarni, mehr-oqibatni va axloqiy mas'uliyatni rivojlantirishda yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Zulfiya. "Saylanma asarlar". Toshkent: O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi NMIU, 1996.
2. Karimov, I. A. "Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch". Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
3. Mirzo Kenjabek. "Adabiyot va milliy ong". Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa uyi, 2001.
4. Zohidov, A. "Zulfiya she'riyatining badiiy xususiyatlari". Toshkent: Fan, 1980.
5. Saidov, I. "Ma'naviy tarbiya asoslari". Toshkent: Ma'naviyat, 2015.
6. "O‘zbekiston adabiyoti tarixi". Akademik nashr. Toshkent: Fan, 2002.
7. G‘afurova, D. "Adabiyot darslarida metodik yondashuvlar". Toshkent: O‘qituvchi, 2012.
8. O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi. "Zulfiya haqida maqola". Toshkent: O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi NMIU, 2010.
9. Rahmonov, Sh. "Adabiy kechalar va ularning o‘quvchilarga ta'siri". Toshkent: Maorif, 2006.
10. "Zulfiya ijodi va yoshlar tarbiyasi". Ilmiy maqolalar to‘plami. Toshkent: Sharq, 2014.
11. Shirin Yusupova. "O‘zbekistonning buyuk shoira siymolari". – Toshkent: Sharq nashriyoti, 2021.
12. Zulfiya Isroilova. "Hayot va ijod haqida suhbatlar". – Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot, 2022.
13. Isroilova Z. "Hayot varaqlari". Toshkent: O‘zbekiston Davlat nashriyoti, 1932.
14. Isroilova Z. "She'rlar". Toshkent: O‘zbekiston Davlat nashriyoti, 1938.
15. Isroilova Z. "Qizlar qo‘shig‘i". Toshkent: O‘zbekiston Davlat nashriyoti, 1938.
16. Isroilova Z. "Uni Farhod der edilar". Toshkent: O‘zbekiston Davlat nashriyoti, 1943